

IKON

Ordet ikon optræder efterhånden i mange sammenhænge. Ethvert barn kender vel de små ikoner på computerskærmen eller mobiltelefonen som markerer, hvor man skal klikke for at nå frem til en given funktion. Og i sidste uge omtalte jeg Thure von Uexkülls tanker om kroppens ikoniske lag.

For de lidt ældre er en ikon nok stadig ensbetydende med et helligt motiv som det især kendes fra den ortodokse kirke. Ofte er ikonen malet på træ med meget guld og rødt.

Princippet i et ikon* er *lighed*. Klikker jeg f.eks. på den lille saks, der er vist for oven på min skærm, så forsvinder ethvert stykke tekst jeg måtte have markeret. Og selvom hellige ikoner næppe udretter lige så håndfaste mirakler, så kommer de dog set fra lutheranerenes synspunkt betænkeligt nær afguderiet. Ligheden opfordrer til forveksling og det er jo syndigt, ak. Det hellige er skam ikke sanseligt.

Men hvad der er lighed for den ene er ikke nødvendigvis lighed for den anden. F.eks. følte jeg mig noget desorienteret da min fireårige søn en dag pegede op på himlen og udbrød: "se der er en drage, som ligner en sky!" De fleste kender også den forvirring der kan gribe en, når restauranterne har udstyret toiletterne med meget opfindsomme køns-ikoner. Det værste jeg har oplevet var i Estland, hvor herretoiletterne konsekvent er markeret med en trekant der vender spidsen nedad, mens trekanten på dametoiletet vender spidsen opad. Stor var min lettelse da en velkendt stank fortalte mig, at jeg ikke var trængt ind på forbudt område. Jeg må tilstå, at i min fantasi er en trekant der vender spidsen nedad en temmelig oplagt ikon for kvindeskønnen.

Ikonet er altså et tegn - det viser os f. eks. hvor vi skal gå hen. Måske kunne hørmen fra pissoiret have været så kraftigt at vi ikke behøvede det lille ikon. Lugten

ville i sig selv have været et tegn, fordi vi så ganske udmærket ved, hvad der fremkalder denne lugt. Her *peger* tegnet på sin årsag og sådan et tegn kaldes et *indeks*. På samme måde er solsortens fløjten uden for mit vindue et indeks, der viser det er forår.

Nu kunne der jo også ganske simpelt have stået "herrer" på døren og så havde vi haft at gøre med et *symbol*. Symboler er tegn der - ligesom ord - er syltet ind i hinandens betydninger. At ord er afhængige af hinanden ses tydeligt når de skal oversættes. På Østerbro lå der engang en snask, hvor der på døren til herretoiletet stod "Gentlemen". Her havde ejeren med håndskrift måttet tilføje: "men gå bare ind alligevel".

Ikoner er vel alle tegns moder og de optræder overalt i naturen. Når vi bukker under for et virusangreb er det f.eks. fordi viruset på sin overflade har et domæne der er som et slags ikon for et af kroppens egne proteiner. Cellen narres til at lukke viruspartiklen ind.

Og dog er ikonet paradoksalt. For hvis noget skal ligne må det være forskelligt fra det, det ligner. En enkrone ligner jo ikke en enkrone, den er en enkrone. En tokrone kan derimod ligne en enkrone! Men hvorpå skal ligheden begrundes? Selv på de estiske toiletdøre giver trekranterne vel kun mening, når de ses i sammenhæng med hinanden. Man får en mistanke om at et ikon altid er en lille bitte smule symbolagtigt.

Det nærmeste man kommer et rent ikon er måske natsværmeren, der falder i et med den træstamme, den sidder på. En fugl passerer forbi og er lige ved at overse natsværmeren. Kun i det splitsekund hvor fuglen opdager at natsværmeren ikke er træstamme, men hvor den endnu ikke er blevet "mad", er natsværmeren et sandt ikon.

*Jeg bruger fælleskøn om den ortodokse kirkes ikon, intetkøn om ikonet som tegnkategori